

2. Juridische Grenzen en Zones op de Noordzee

Het Nederlandse gedeelte van de Noordzee is juridisch verdeeld in verschillende maritieme zones, die elk hun eigen rechtsregime kennen. Deze juridische zonering is gebaseerd op het internationale recht, zoals vervat in het Verdrag van de Verenigde Naties inzake het recht van de zee (Zeerechtverdrag).³ Nederland is partij bij het Zeerechtverdrag en oefent net als de andere Noordzeekuststaten rechtsmacht uit over een deel van de Noordzee. Het Zeerechtverdrag maakt onderscheid tussen gebieden die vallen binnen de rechtsmacht van kuststaten (binnenwateren, territoriale zee, archipelwateren, aansluitende zone, exclusieve economische zone en continentaal plat) en gebieden die vallen buiten nationale rechtsmacht (de volle zee en de diepzeebodem voorbij de grenzen van nationale rechtsmacht). De Noordzee bestaat in zijn geheel uit gebieden die vallen binnen de rechtsmacht van de kuststaten en omvat derhalve geen gebieden die deel uitmaken van de volle zee of vallen onder het regime voor de diepzeebodem voorbij nationale rechtsmacht.

Voor Nederland als kuststaat zijn de volgende maritieme zones momenteel van belang: de territoriale zee, de aansluitende zone en de exclusieve economische zone. Onder de exclusieve economische zone zijn tevens begrepen het Nederlandse deel van het continentaal plat onder de Noordzee (de zeebodem en ondergrond) en de Nederlandse visserijzone (alleen ingesteld voor visserijdoeleinden).

De Nederlandse territoriale zee strekt zich uit tot 12 zeemijl⁴ gemeten vanaf de laagwaterlijn, zoals vastgesteld in de Wet grenzen Nederlandse territoriale zee.⁵ Deze wet definieert de laagwaterlijn als de diepteliijn van nul meter, zoals aangegeven op de grootschalige Nederlandse zeekaarten, uitgegeven vanwege de Minister van Defensie. De laagwaterlijn vormt, tezamen met de basislijnen die zijn gedefinieerd in de Wet grenzen Nederlandse territoriale zee, ook de grens tussen de territoriale zee en de binnenwateren. De binnenwateren omvatten onder andere de Nederlandse rivieren, de Waddenzee en het IJsselmeer. Nederland geniet volledige soevereiniteit over de binnenwateren net zoals het geval is voor de rest van het grondgebied. De territoriale zee valt eveneens onder de soevereiniteit van Nederland, zij het met een aantal beperkingen. De belangrijkste beperking is het recht op onschuldige doorvaart dat door schepen van alle staten kan worden uitgeoefend. Dit recht is in het Zeerechtverdrag nauwkeurig omschreven.⁶ De zijwaartse begrenzing van de territoriale zee met België is bepaald in een grensverdrag.⁷ De grens van de territoriale zee met Duitsland is voorsnog niet vastgesteld. De samenwerking tussen Nederland en Duitsland in het betwiste gebied tot 3 zeemijl vanaf de laagwaterlijn is geregeld in een aantal verdragen.⁸ Met betrekking tot het gebied tussen 3 en 12 zeemijl hebben Nederland en

³ *Trb.* 1983, 83 (Engelse tekst) en *Trb.* 1984, 55 (Nederlandse tekst). Het Zeerechtverdrag is op 16 november 1994 in werking getreden. Voor Nederland is het op 28 juli 1996 in werking getreden.

⁴ Een zeemijl staat gelijk aan 1852 meter.

⁵ Wet van 9 januari 1985, houdende vaststelling van de grenzen van de territoriale zee van Nederland (*Stb.* 1985, 129).

⁶ Zeerechtverdrag, artikelen 17 tot en met 32.

⁷ Verdrag tussen het Koninkrijk der Nederlanden en het Koninkrijk België inzake de afbakening van de territoriale zee van 18 december 1996 (*Trb.* 1997, 14), inwerkingtreding op 1 januari 1999 (*Trb.* 1998, 263).

⁸ Verdrag tussen het Koninkrijk der Nederlanden en de Bondsrepubliek Duitsland tot regeling van de samenwerking in de Eemsmonding (Eems-Dollardverdrag) van 8 april 1960 (*Trb.* 1960, 69)

Duitsland op 24 oktober 2014 het Westereems Verdrag getekend. Dit verdrag regelt de bevoegdheidsverdeling tussen 3 en 12 zeemijlen vanaf de laagwaterlijn ten noorden van de Eemsmonding voor onder andere energie-installaties, kabels en pijpleidingen.⁹

Binnen de Nederlandse territoriale zee kan nog een onderscheid worden gemaakt tussen drie bestuurlijke/juridische zones die hun oorsprong hebben in het nationaal recht of het Europees recht. In de eerste plaats betreft dit het gemeentelijk ingedeeld gebied, dat varieert in breedte tussen rond de 1 en 5 kilometer.¹⁰ Dit gebied wordt gehanteerd voor bestuurlijke doeleinden. In deze zone hebben naast de rijksoverheid ook de provincies en gemeenten die aan de kust zijn gelegen bepaalde bevoegdheden.¹¹ Daarbuiten is alleen de rijksoverheid de beheerder van het Nederlandse deel van de Noordzee. Daarnaast is er een zone van 1 zeemijl die deel uitmaakt van de stroomgebieds-districten uit de Europese Kaderrichtlijn water¹² en de Omgevingswet.¹³ Ten derde, is er nog een zone van 3 zeemijl. De buitengrens van de territoriale zee was tot 1985 3 zeemijl. Bij de uitbreiding van de territoriale zee naar 12 zeemijl in 1985 werd de 3-mijls grens gehandhaafd voor de mijnwetgeving. De betekenis van de grens van 3 zeemijl is grotendeels komen te vervallen na de herziening van de Mijnwetgeving in 2002. De 3-mijls zone is nog wel van belang voor de regulering van visserij, omdat vissers uit andere EU lidstaten, met uitzondering van België, in beginsel geen toegang tot dit gebied hebben.

Het Nederlandse deel van het continentale plat omvat het onder de Noordzee gelegen deel van de zeebodem en de ondergrond daarvan, gelegen buiten de Nederlandse territoriale zee.¹⁴ De buitengrens van het continentale plat is bepaald door middel van grensverdragen met België, Duitsland en het Verenigd Koninkrijk.¹⁵ Anders dan in de

en Aanvullende Overeenkomst van 14 mei 1962 (*Trb.* 1962, 54), beide in werking getreden op 1 augustus 1963 (*Trb.* 1963, 116 en 119). Zie ook het Aanvullend Protocol tot regeling van de samenwerking met betrekking tot het waterbeheer en het natuurbeheer in de Eemsmonding (Eems-Dollardmilieuprotocol) van 22 augustus 1996 (*Trb.* 1996, 258), inwerkingtreding op 1 juli 1998 (*Trb.* 1998, 143).

⁹ Verdrag tussen het Koninkrijk der Nederlanden en de Bondsrepubliek Duitsland betreffende het gebruik en beheer van de territoriale zee van 3 tot 12 zeemijlen (*Trb.* 2014, 182), inwerkingtreding op 1 juli 2018 (*Trb.* 2018, 70).

¹⁰ De grens van het gemeentelijk ingedeelde gebied is vastgelegd in het Kadaster. En kleinschalige kaart van deze grenzen is beschikbaar op de pagina https://www.noordzeeloket.nl/public/pages/115302/20141111_1410-0334-013_maritieme_zone_d02_893.pdf.

¹¹ Wet van 2 november 1990, houdende regeling provincie- en gemeentegrenzen langs de Noordzeekust van de gemeente Den Helder tot en met de gemeente Sluis en wijziging van de Financiële-Verhoudingswet 1984 (*Stb.* 1990, 553). Zie verder ook de Wet van 8 december 1980, tot provinciale indeling van de Waddenzee (*Stb.* 1980, 670) en de Wet van 12 december 1985, tot gemeentelijke indeling van de Waddenzee (*Stb.* 1985, 648).

¹² Richtlijn 2000/60/EG van het Europees Parlement en de Raad van 23 oktober 2000 tot vaststelling van een kader voor communautaire maatregelen betreffende het waterbeleid (*Pb.* L 327 van 22 december 2000, p. 1), artikel 2(7) en 2(15).

¹³ Wet van 23 maart 2016, houdende regels over het beschermen en benutten van de fysieke leefomgeving (Omgevingswet) (*Stb.* 2016, 156), artikel 2.21(2)(a).

¹⁴ Wet van 31 oktober 2002, houdende regels met betrekking tot het onderzoek naar en het winnen van delfstoffen en met betrekking tot met de mijnbouw verwante activiteiten (*Stb.* 2002, 542), artikel 1(c).

¹⁵ Verdrag tussen het Koninkrijk der Nederlanden en het Koninkrijk België inzake de afbakening van het continentaal plat van 18 december 1996 (*Trb.* 1997, 15), inwerkingtreding op 1 januari 1999 (*Trb.* 1998, 264); Verdrag tussen het Koninkrijk der Nederlanden en de Bondsrepubliek Duitsland inzake de zijdelingse begrenzing van het continentaal plat in de nabijheid van de kust

territoriale zee bezit Nederland geen soevereiniteit over dit gebied, maar slechts soevereine rechten ten behoeve van de opsporing en winning van mineralen zoals olie, gas, grind, schelpen, zand en klei, alsmede levende organismen die tot de sedentaire soorten behoren.¹⁶

Nederland heeft op 28 april 2000 een exclusieve economische zone (EEZ) ingesteld, die zich uitstrekt voorbij de Nederlandse territoriale zee.¹⁷ In verband met de nabijheid van de andere Noordzeekuststaten strekt de EEZ zich niet uit tot de maximale 200 zeemijl die is toegestaan onder het Zeerechtverdrag. De buitengrens van de EEZ komt overeen met de grens van het continentale plat, die is vastgesteld in de al genoemde grensverdragen met België, Duitsland en het Verenigd Koninkrijk.¹⁸ Nederland oefent, overeenkomstig het Zeerechtverdrag, in de EEZ soevereine rechten uit ten behoeve van de exploratie en exploitatie, het behoud en het beheer van de levende en niet-levende natuurlijke rijkdommen van de wateren boven de zeebodem en van de zeebodem en de ondergrond daarvan, en met betrekking tot andere activiteiten voor de economische exploitatie en exploratie van de zone, zoals de opwekking van energie uit het water, de stromen en de winden. Daarnaast claimt Nederland ook, in overeenstemming met het Zeerechtverdrag, rechtsmacht ten aanzien van de bouw en het gebruik van kunstmatige eilanden, installaties en inrichtingen, het wetenschappelijk zeeonderzoek en de bescherming en het behoud van het mariene milieu. Deze bevoegdheden omvatten alle rechten die reeds met betrekking tot het continentale plat werden uitgeoefend, alsmede de bevoegdheden die Nederland uitoefent in de (exclusieve) visserijzone die Nederland reeds in 1977 had ingesteld.¹⁹ Aparte vermelding van het

van 1 december 1964, inwerkingtreding op 18 september 1965 (*Trb.* 1964, 184) en Verdrag tussen het Koninkrijk der Nederlanden en de Bondsrepubliek Duitsland inzake de begrenzing van het continentaal plat onder de Noordzee van 28 januari 1971 (*Trb.* 1971, 53), inwerkingtreding op 7 december 1972 (*Trb.* 1972, 137); Overeenkomst tussen het Koninkrijk der Nederlanden en het Verenigd Koninkrijk inzake de begrenzing van het tussen deze landen gelegen continentaal plat onder de Noordzee van 6 oktober 1965 (*Trb.* 1965, 191), inwerkingtreding op 23 december 1966 (*Trb.* 1966, 299) en aanvullend Protocol van 25 november 1971 (*Trb.* 1971, 212), inwerkingtreding op 7 december 1972 (*Trb.* 1972, 140) en Briefwisseling tussen de Minister van Buitenlandse zaken van het Koninkrijk en de Ambassadeur van het Verenigd Koninkrijk te Den Haag van 28 januari 2004 en 7 juni 2004 (*Trb.* 2004, 241), inwerkingtreding 10 januari 2006.

¹⁶ Het Zeerechtverdrag definieert sedentaire soorten als “organismen die ten tijde dat ze geoogst kunnen worden, hetzij zich onbeweeglijk op of onder de zeebodem bevinden, hetzij zich niet kunnen verplaatsen dan in voortdurend fysiek contact met de zeebodem of de ondergrond” (Zeerechtverdrag, artikel 77 lid 4).

¹⁷ Rijkswet van 27 mei 1999, tot instelling van een exclusieve economische zone van het Koninkrijk (*Stb.* 1999, 281). Deze wet trad in werking bij besluit van 13 maart 2000 (*Stb.* 2000, 167).

¹⁸ Besluit houdende vaststelling van de grenzen van de exclusieve economische zone van Nederland en tot inwerkingtreding van de Rijkswet instelling exclusieve economische zone (*Stb.* 2000, 167). In het geval van Verenigd Koninkrijk is middels de [Briefwisseling houdende een verdrag tot wijziging van de Overeenkomst tussen de Regering van het Koninkrijk der Nederlanden en de Regering van het Verenigd Koninkrijk van Groot-Brittannië en Noord-Ierland inzake de begrenzing van het tussen deze landen gelegen continentaal plat onder de Noordzee, zoals gewijzigd](#) van 19 april 2013 en 2 juli 2013 vastgesteld dat de bestaande continentaal plat grens tevens de grens van de exclusieve economische zone vormt. In het geval van België, bepaalt artikel 2 van het Verdrag tussen het Koninkrijk der Nederlanden en het Koninkrijk België inzake de afbakening van het continentaal plat dat bij instelling van een exclusieve economische zone, de grens van dit verdrag tevens de grens van de exclusieve economische zone vormt. Een soortgelijke regeling is nog niet overeengekomen met Duitsland.

¹⁹ Rijkswet van 8 juni 1977, houdende machtiging tot instelling van een visserijzone (*Stb.* 1977, 345) en besluit van 23 November 1977, tot uitvoering van de artikelen 1, 2 en 3 van de Machtigingswet instelling visserijzone (*Stb.* 1977, 665).

continentaal plat en de visserijzone blijft echter van belang, omdat bepaalde nationale wetgeving en beleidsinstrumenten (met name de mijnbouw- en de visserijwetgeving) naar deze zones verwijzen. De visserijzone verschilt bovendien ruimtelijk van de EEZ, omdat zij volgens de nationale visserijwetgeving ook de Nederlandse territoriale zee omvat.

Nederland heeft op 1 september 2006 een aansluitende zone ingesteld.²⁰ De aansluitende zone is gedefinieerd als “het gebied buiten en grenzend aan de territoriale zee van het Koninkrijk dat zich niet verder uitstrekt dan 24 zeemijlen vanaf de basislijnen, vanwaar de breedte van de territoriale zee wordt gemeten.” De buitengrens van de aansluitende zone is vastgesteld bij algemene maatregel van bestuur.²¹ In deze zone kan toezicht worden uitgeoefend op de naleving van regels inzake douane, belastingen, immigratie of de volksgezondheid die binnen het Nederlandse grondgebied of territoriale zee van kracht zijn. Daarnaast kan Nederland in deze zone ook bepaalde bevoegdheden uitoefenen met betrekking tot archeologische en historische voorwerpen. Deze bevoegdheden bestaan niet onder het rechtsregime van de EEZ.

Alle Nederlandse wet- en regelgeving is automatisch van toepassing in de territoriale zee, voor zover niet specifiek anders is bepaald. In de overige zones gaat de Nederlandse wetgever er in beginsel van uit dat Nederlandse wet- en regelgeving slechts van toepassing is als dat uitdrukkelijk is bepaald.

²⁰ Rijkswet van 28 april 2005 tot instelling van een aansluitende zone van het Koninkrijk (*Stb.* 2005, 387).

²¹ Besluit van 14 juni 2006, houdende uitvoering van de artikelen 2 en 3 van de Rijkswet instelling aansluitende zone (*Stb.* 2006, 339). Dit besluit bepaalt ook de inwerkingtreding van de Rijkswet tot instelling van een aansluitende zone van het Koninkrijk.